

AZƏRBAYCAN DÖVLƏT İQTİSAD UNİVERSİTETİ

kafedra “Qida məhsullarının
texnologiyası”

Fənn “Sahə müəssislərində
istehsalın təşkili”

Hazırladı : i.f.d. b/m. Nəsrullayeva G.M.

MÖVZU 10. QIDA SƏNAYESİ MÜƏSSISƏLƏRİNDƏ ENERGETİKA TƏSƏRRÜFATININ TƏŞKİLİ

PLAN

1. Energetika təsərrüfatının təyinatı, funksiyaları və tərkibi
2. Enerji ehtiyatlarına olan tələbatın hesablanma qaydası
3. Enerji balansının növləri və təsnifatı

Qida sənayesi müəssisələrində energetika təsərrüfatının təşkilinin başlıca vəzifəsi, bir tərəfdən istehsal prosesini zəruri enerji növləri ilə mütəmadi təmin etməkdən, digər tərəfdən isə energetika xidmətini yüksək texniki-iqtisadi göstəricilərlə yerinə yetirməkdən ibarətdir. Odur ki, energetika təsərrüfatına qarşı bir sıra tələblər irəli sürülür. Hər şeydən əvvəl, energetika təsərrüfatı elə təşkil olunmalıdır ki, mövcud enerji avadanlıqlarından düzgün istifadə edilməsini, onların yüksək dərəcədə və keyfiyyətdə təmir olunmasını, yanacaq və enerji növlərindən səmərəli istifadə edilməsini təmin etmiş olsun.

Sənaye müəssisələri digər müəssisə və təşkilatlara nisbətən ən çox enerji istehlak edirlər. Elmi-texniki tərəqqinin müasir mərhələsində istehsalın geniş miqyasda mexanikləşdirilməsi və avtomatlaşdırılması enerjiyə olan tələbatı çoxaldır ki, bu da məhsulun maya dəyərinin quruluşunda enerjiyə çəkilən xərflərin xüsusi çəkisini artırır. Deməli, sənaye müəssisələrində enerji ehtiyatlarından səmərəli istifadəni təşkil etməklə məhsulun maya dəyərini digər şərtlər eyni qalmaqla, xeyli aşağı salmaq mümkündür.

Energetika təsərrüfatının qarşısında aşağıdakı vəzifələr qoyulur:

- kənardan alınan enerjini istehlak edilməsi mümkün olan parametirlərə çevirmək;
- alınma mənbələrindən asılı olaraq enerjini ümummüəssisə şəbəkələri və qurğuları arasında bölüşdürmək;
- maye və bərk yanacaq növlərinin lazımi şəraitdə və keyfiyyətdə saxlanılmasını təmin etmək;
- enerji avadanlıqlarından düzgün istifadə edilməsinə nəzarət etməklə zəruri texniki xidmət göstərmək;

-enerji avadanlıqlarını təmir etmək və lazımi hallarda onları modernləşdirmək;

-enerji ehtiyatlarına qənaət edilməsinə nail olmaq və energetika təsərrüfatının saxlanılmasına çəkilən xərcləri minimuma endirmək üçün tədbirlər işləyib hazırlamaq və həyata keçirmək.

Müxtəlif sənaye müəssisələrində
energetika təsərrüfatının tərkibi
və quruluşu bir-birlərindən xeyli
fərqlənir. Lakin bütün hallarda
energetika təsərrüfatının
tərkibinə, əsasən, aşağıdakı
bölmələr daxil edilir:

a) istilik güc təsərrüfatı-qazanxanalardan, kompressor və nasosstansiyalarından, hava və buxar şəbəkələrindən, su təchizatı ilə əlaqədar olan bölmələrdən ibarətdir;

b) enerji-təmiri sexi-enerji avadanlıqlarının təmiri və modernləşdirilməsi ilə məşğul olur;

c) qaz təsərrüfatı-qaz (buxar) şəbəkəsindən, oksigen və asetilen stansiyalarından ibarətdir;

d) enerji-güc təsərrüfatı-elektrik şəbəkələrini, akkumulyator sexini, transformator təsərrüfatını özündə birləşdirir;

e) soba təsərrüfatı-bərk və maye yanacaqla işlədilən peçləri və müxtəlif qızdırıcıları əhatə edir;

ə) rabitə təsərrüfatı-avtomat telefon stansiyalarından, dispetçer xidmətçi sistemindən və s. ibarətdir.

Sənaye müəssisələrində müxtəlif texnoloji prosesləri həyata keçirildiyindən müxtəlif növ enerjilərdən istifadə edilir. Sənaye müəssisələrində enerji ehtiyatlarından aşağıdakı məqsədlər üçün istifadə edilir:

a) avadanlıqların mühərrikini işlətmək üçün. Enerji ehtiyatlarının təqribən 35-37% i mühərriklərin işlədilməsində istifadə edilir. Bu növ enerji güc enerjiləri adlanır.

b) texnoloji məqsədlər üçün-istifadə edilən enerji ehtiyatları yerinə yetiriləcək işlərin(hazırlanacaq mhsulların) xarakterindən asılı olaraq yüksək hərarət yaratmaq, kimyəvi prosesləri həyata keçirmək və s. üçün işlədilən enerji növlərinə ayrılır. Texnoloji məqsədlər üçün istifadə edilən enerji ehtiyatlarının əksək hissəsini elektrik enerjisi təşkil edir. Müəssisədə istifadə edilən bütün enerji ehtiyatlarının təqribən 47-50% -i texnoloji məqsədləri həyata keçirmək üçün işlədirilir;

c) təsərrüfat və məişət xarakterli işlərin yerinə yetirilməsi üçün – istifadə edilən enerjilərdən binaların qızdırılması, işıqlandırılması, tozun sorulması, otaq havasının dəyişdirilməsi və s. məqdlər üçün istifadə edilir. Bu məqsədlə elektrik və istilik enerjilərindən, buxardan, qızdırılmış sudan, qazdan və s. istifadə edilir.

Sənaye müəssisələrində enerjinin
məsrəf normasını işləyib
hazırladıqda iki üsuldan:

Differensiallaşdırılmış
üsul

iriləşdirilmiş
üsul

Differensiallaşdırılmış üsul- ən çox əsas və köməkçi işlərin yerinə yetirilməsi üçün enerji ehtiyatlarının məsrəf normalarını müəyyən etdikdə tətbiq edilir. Bu üsul çox sadədir və ona görə tətbiqi heç bir çətinlik törətmir. Bu üsulun mənfi cəhəti ondan ibarətdir ki, bu zaman çoxlu miqdarda hesablama əməliyyatları aparılır ki, bunlar da müəyyən qədər vaxt itkisinə gətirib çıxarır.

İriləşdirilmiş üsul-hazırda ən geniş yayılmış üsuldur, çünki bu zaman enerji ehtiyatlarının məsrəfi normalalarının işlənilməsinə sərf olunan vaxt azalır və buna görə hesablama işləri xeyli sadələşir və sürətlənir.

Yanacaq-enerji bütövlükdə müəssisə üzrə iki hissədən: gəlir və çıxar hissələrindən ibarət olaraq işlənib hazırlanır. Gəlir hissədə müəssisəyə daxil olan enerji ehtiyatlarının hansı mənbələrdən alınması və gətirilməsi; çıxar hissədə isə müəssisəyə daxil olmuş enerji ehtiyatlarından hansı məqsədlər üçün istifadə ediləcəyi göstərilir. Yekun (icmal) yanacaq-enerji balansları və ayrı-ayrı enerji ehtiyatlarının xüsusi balansları, **plan və hesabat balansları** fərqləndirilir.

Müəssisənin **plan –yanacaq** balansı-enerji ehtiyatlarının istehsalı ilə istehlakının bölmələri arasında əlaqələndirilməsinə, onlara olan tələbatın təmin edilməsində, enerji ehtiyatlarının istehsalına və nəqlinə ən az məsrəf sərf etməklə onların səmərəli istifadə olunmasına xidmət edir.

Hesabat balansında enerji ehtiyatlarının faktiki daxil olması və onların müəssisənin ayrı-ayrı bölmələri arasında bölüşdürülməsi əks etdirilir.

Yanacaq-enerji balansının sərf edilmə hissəsi- enerji ehtiyatlarının təsərrüfatdaxili istehlakının istiqamətləri üzrə bölüşdürülməsini, ixrac olunan və ilin axırına enerji ehtiyatlarının qalığını göstərir.

Sənaye müəssisələrində müxtəlif növ enerji resurslarından istifadə edildiyindən çoxlu sayda yanacaq-enerji balansları işlənilib hazırlanır. Belə bir hal onların işlənilib hazırlanmasını və icrasını müəyyən qədər çətinləşdirir. Və çox vaxt aparır. Odur ki, yanacaq-enerji balansları aşağıdakı əlamətlərə görə təsnifləşdirilir:

a) istifadə edilən enerjinin növlərinə görə-
yanacaq enerji balansları üç qrupa ayrılır:
elektrik enerji balansları; duru və bərk yanacaq
balansları;

b) fəaliyyət göstərmə müddətlərinə görə-
enerji resursları balansları iki cür: perspektiv və
cari enerji balansları formasında işlənilib
hazırlanır;

c) istehsalı əhatə etməsinə görə- enerji
balansları ümummüəssisə, sex, istehsal sahələri
və ayrı-ayrı iş yerləri üzrə balanslara ayrılır.

Müəssisənin energetika təsərrüfatının
fəaliyyətinin təhlili üç istiqamətdə
həyata keçirilir:

a) müəssisənin və onun ayrı-ayrı
bölmələrinin enerji resurslarının
müxtəlif növləri ilə təchiz olunma
səviyyəsinin təhlili

b) enerji istehsalının təhlili-əsasında hasil edilən enerji növlərinin texniki-iqtisadi göstəricilərinin nə səviyyədə olması müəyyən edilir və bu və ya digər qüsurları aradan qaldırmaq üçün komplekt təşkilati-texniki tədbirləri işlərini hazırlamaqdan ötrü baza yaradılır

c) enerji resurslarından istifadənin təhlili.

Sənaye müəssislərində enerji ehtiyatlarına qənaət edilməsinin çox böyük ehtiyat mənbələri vardır.
-məmulatın hazırlanmasının əməktutumunun azaldırması-istehsalın intensivləşdirilməsinin, ehtiyatlara qənaət olunmasının mühüm istiqamətidir;

-enerjiehtiyatlarının məsrəfi normalarının optimal həddə qədər azaldılması və onlara yenidən baxılmasının təşkili.;

-işlədilmiş enerji ehtiyatlarından təkarar istifadənin təşkili-əlavə yanacağın əldə edilməsidir;

-mütərəqqi yanacaq növündən istifadə məs,
benzinin digər yanacaq növü ilə , sıxılmış hava ilə
əvəz edilməsi.

-enerji avadanlıqlarının qeyri-məhsuldar işləmə
hallarının aradan qaldırılması, minimuma endirilməsi.

-yanacaqdan istifadə əmasalını artırmaq;

-mövcud texnoloji proseslərin təkmilləşdirilməsi.

-istilik və texnoloji proseslərin və enji qurğularının
avtomatlaşdırılması və mexanikləşdirilməsi
səviyyəsinin yüksəldilməsi;

-enerji avadanlıqlarının yüklənməsi səviyyəsinin
artırılması